



مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست‌جمهوری منتشر کرد:

ارزیابی لایحه شفافیت

مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست‌جمهوری تیرماه ۹۸ در مقاله‌ای با عنوان «ارزیابی لایحه شفافیت» به ارزیابی لایحه تقدیمی دولت دوازدهم به مجلس در این زمینه پرداخته است. این مقاله توسط محدثه جلیلی (کارشناس مرکز بررسی‌های استراتژیک) و مهدی فلاحیان (مسئول حقوقی اندیشکده شفافیت برای ایران) به نگارش درآمده است.

در مقدمه ارزیابی لایحه شفافیت آمده است:

به نظر می‌رسد فیلسوف انگلیسی جرمی بنتام اولین کسی است که از شفافیت در معنای مربوط به حکومت‌داری مدرن خود در زبان انگلیسی استفاده می‌کند. هرچند هود (۲۰۰۶) ریشه شفافیت را در دولت یونان جست‌وجو می‌کند و تأکید می‌کند که متفکران روشنگری (روسو، کانت و بنتام) و انقلاب فرانسه نقش مهمی در توجه روزافزون به شفافیت به‌عنوان یک وسیله برای بررسی سواستفاده از قدرت ایفا کرده‌اند. با این وجود کشور هلند در سال ۱۷۹۸ با انتشار عمومی تصمیمات پارلمان، کشور آمریکا با قانون ۱۹۶۶ آزادی اطلاعات - که ضمانت محدودی از دسترسی شهروندان به اطلاعات دولت را فراهم می‌کند - و قانون آزادی دسترسی به اسناد اداری کشور فرانسه (مصوب ۱۹۷۸) نقطه عطفی برای شفافیت فراهم کردند. با این حال ادبیات شفافیت از دهه ۱۹۷۰ به بعد رواج یافت. دریافت اطلاعات معتبر و به موقع در خصوص سازمان‌های دولتی و خصوصی دو واژه کلیدی است که در گذر زمان در تعریف شفافیت اهمیت یافتند. مطالبه‌گران شفافیت خواهان فهم چند سؤال بودند: تصمیم‌گیرندگان چه کسانی هستند؟ چگونه انتخاب می‌شوند؟ بر اساس چه اصولی تصمیم‌گیری می‌کنند؟ و منفعت تصمیم‌های اتخاذشده نصیب چه گروه یا افرادی می‌شود؟

گرچه نوع مواجهه نظام‌های حقوقی مختلف با موضوع شفافیت و تحقق آن در حوزه‌های مختلف از جمله حوزه سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و... دو رویکرد مشخص در پی داشته است. در رویکرد اول دولت‌ها در قالب قوانین مختلفی سعی در شناسایی مفهوم شفافیت در موضوعات مختلف کرده‌اند که از جمله آن می‌توان به قواعد شفافیت مجلس ذیل قوانین داخلی در موضوع پارلمان و قواعد شفافیت انتخابات ذیل قوانین انتخاباتی در کشورهای مختلف اشاره کرد. اما در رویکرد دوم که اقدام جدی‌تری نسبت به شفافیت به شمار می‌آید دولت تلاش کرده‌اند تا بستر شفافیت را به‌عنوان مفهومی مستقل مورد تقنین و مقررات‌گذاری قرار دهند. در این راستا تصویب قوانین انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات را می‌توان نقطه عطف جدی در نظام‌های حقوقی دنیا دانست اما علاوه بر این تصویب قوانین خاص شفافیت نیز کامل‌کننده این رویکرد دولت‌ها به شمار می‌آید. در این زمینه می‌توان به قوانین مختلفی از جمله قانون شفافیت در فرایند تصمیم‌گیری ۲۰۰۸ مولداوی، قانون شفافیت در زندگی عمومی ۲۰۱۳ فرانسه، قانون شفافیت، مبارزه با فساد و مدرن سازی اقتصاد ۲۰۱۳ فرانسه، قانون دولت شفاف ۲۰۰۷ آمریکا و... اشاره کرد.

این در حالی است که ترسیم وضعیت کنونی کشور و مواجهه جدی آن با معضل فساد، نیز کلیدواژه شفافیت را به عنوان ظرفیتی مستقل برای برون رفت از شرایط بحرانی کنونی بیش از پیش ضروری می نماید. کلید طلایی شفافیت که نه تنها سابقه مشخصی در تجربیات بین الملل دارد، بلکه جایگاه ویژه ای نیز در ادبیات حکومت دینی دارد، تا آنجا که امیرالمؤمنین علی علیه السلام در نامه ۵۰ نهج البلاغه می فرماید؛ بدانید حق شما بر من آن است که چیزی را جز اسرار جنگی از شما پنهان ندارم.

در نظام حقوقی ایران ضرورت اقدام جدی در رابطه با شفافیت به عنوان یک مفهوم ویژه و مستقل از سال ۱۳۹۲ به تدریج مورد تأکید دولت و حاکمیت قرار گرفت. تا در نهایت سال ۱۳۹۶ نسخه اول پیش نویس این لایحه در ۱۹۲ ماده در اقدامی ارزشمند از سوی مرکز بررسی های استراتژیک ریاست جمهوری و معاونت حقوق ریاست جمهوری منتشر شد. اما در مرحله پایانی لایحه ای ۳۶ ماده ای در تاریخ اول تیرماه ۱۳۹۸ از سوی رئیس جمهور محترم به مجلس ابلاغ شد. امری که به رغم پنجره های فرصت مختلفی که پیش روی کشور می گشاید، اما با چالش هایی نیز مواجه خواهد بود.

برای مطالعه و دریافت متن کامل این مقاله، روی لینک زیر کلیک کنید.